

เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยการใช้ข้อมูลประชากรเพื่อขับเคลื่อน สังคมสูงวัยอย่างมีพลัง

ประชากรและสังคม 2568

วิจัยประชากรและสังคมสู่ Real - World Impacts

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยการใช้ข้อมูลประชากรเพื่อขับเคลื่อน **สังคมสูงวัยอย่างมีพลัง**

ศุภริดา ชวนวัน¹, ปราโมทย์ ประสาทกุล¹, เฉลิมพล แจ่มจันทร์¹, จงจิตต์ ฤทธิรงค์¹,
กาญจนา เกียนฉาย¹, พงษ์ศักดิ์ หมื่นศักดิ์¹ และวนาพล แซ่มสุ²

Policy highlights

“

การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
ผ่านการใช้ “โปรแกรมพีระมิด
ประชากร” (Population Pyramid
Program-PPP) ช่วยให้ อปท. สามารถ
วางแผนพัฒนาพื้นที่โดยอิงจากข้อมูล
ประชากรจริงในระดับตำบล และสามารถ
ออกแบบนโยบายและจัดสรรทรัพยากร
ที่ตอบโจทย์โครงสร้างประชากรที่
เปลี่ยนแปลงไปในยุคสังคมสูงวัย
อย่างมุ่งเป้า มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน”

Key findings

- ✓ โปรแกรมพีระมิดประชากรทำให้องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มองเห็น
โครงสร้างอายุและเพศของประชากร
ในพื้นที่ นำไปสู่การวางแผนพัฒนา
คุณภาพชีวิตประชากรในทุกช่วงวัยได้
อย่างครอบคลุมและแม่นยำ
- ✓ การใช้โปรแกรมพีระมิดประชากรช่วยเพิ่ม
ความสามารถของบุคลากร อปท. ใน
การตีความและนำข้อมูลประชากรไปใช้ใน
การกำหนดนโยบายและการจัดสรรทรัพยากร
- ✓ การนำร่องการใช้โปรแกรมพีระมิด
ประชากรใน 20 องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม แสดงให้เห็นว่า
การบูรณาการข้อมูลประชากรมีส่วนสำคัญ
ในการช่วยปรับปรุงการจัดบริการทาง
สุขภาพและสังคมให้สอดคล้องกับ
ความต้องการของประชากรในพื้นที่
โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มประชากร
สูงอายุ

Keywords: การสูงวัยอย่างมีประสิทธิผล, การเสริมอำนาจ,
รัฐบาลท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของชุมชน, พีระมิดประชากร

¹ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

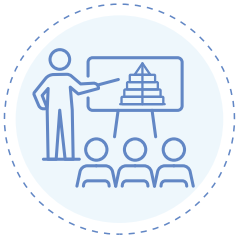
² หน่วยวิจัยโรคเขตร้อนมหิดล-อ็อกฟอร์ด (MORU) คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล

03

GOOD HEALTH
AND WELL-BEING

Call for actions

ขยายผลการใช้โปรแกรมพีระมิดประชากรไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ด้วยการจัดอบรมให้บุคลากรมีศักยภาพในการใช้ข้อมูลประชากรเพื่อการวางแผนอย่างแพร่หลาย

จัดทำระบบการใช้โปรแกรมพีระมิดประชากร โดยบูรณาการเข้ากับตัวชี้วัดการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment - LPA) และข้อกำหนดแผนพัฒนาประจำปี

จัดตั้งหน่วยบูรณาการนโยบายข้อมูล ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อสนับสนุน อปท. ในการใช้ข้อมูลจาก PPP สำหรับการออกแบบและจัดทำนโยบายด้านประชากรในท้องถิ่น และการออกแบบบริการที่ตอบสนองต่อโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ใช้โปรแกรมพีระมิดประชากร (Population Pyramid Program - PPP) ซึ่งพัฒนาบน Microsoft Excel เพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยอิงข้อมูลประชากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน หัวใจสำคัญคือ การเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรของ อปท. ให้รู้จักข้อมูลประชากร สามารถวิเคราะห์โครงสร้างประชากรและนำข้อมูลไปกำหนดนโยบายที่ตอบโจทย์พื้นที่ เช่น การดูแลผู้สูงอายุ พัฒนาอาชีพ รวมถึงจัดบริการทางสังคมอย่างครอบคลุม

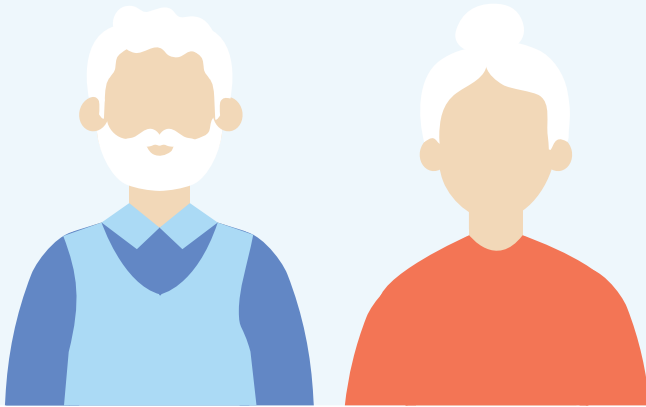
ผลการดำเนินงานพบว่า อปท. ที่เข้าร่วมการอบรม รู้จักสถานการณ์ประชากรในพื้นที่ และสามารถนำข้อมูลจากโปรแกรมพีระมิดประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์โครงสร้างประชากรเพื่อกำหนดนโยบายที่ตรงเป้าหมาย

การศึกษานี้มีข้อเสนอเชิงนโยบายในเรื่อง การบรรจุให้โปรแกรมพีระมิดประชากร เป็นเครื่องมือมาตรฐานในกระบวนการวางแผนประจำปีของ อปท. รวมถึงการรวมผลลัพธ์จากโปรแกรมฯ เข้ากับตัวชี้วัดประสิทธิภาพ และแผนพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร อปท. ในการใช้ข้อมูลประชากรอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายขยายการใช้งานโปรแกรมพีระมิดประชากรกับ อปท. ทั่วประเทศ เพื่อให้ทุก อปท. ในประเทศไทย ได้เข้าถึงข้อมูลประชากร และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับพื้นที่

ที่มาและความสำคัญ

ในปี 2567 ประเทศไทยได้กลายเป็น
สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์
คือ มีสัดส่วนประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไป อยู่ที่
ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

และคาดว่า

ในอีก **ไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า**
ประเทศไทยจะมีประชากรสูงอายุถึง

1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด
ซึ่งคิดเป็นจำนวน

มากกว่า 20 ล้านคน [1]

การสูงวัยของประชากรไทยอย่างรวดเร็วมาก
ส่งผลให้การเตรียมความพร้อมรองรับ
ผู้สูงอายุที่เป็นวาระสำคัญในทุกระดับ
โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(อปท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานใกล้ชิดประชาชนและ
เข้าใจบริบทของพื้นที่มากที่สุด

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิด
เรื่อง การสูงวัยอย่างมีพลัง (active
ageing) ตามแนวคิดขององค์การ
อนามัยโลก [2] การที่ อปท. มี
แผนการดำเนินงานเรื่องผู้สูงอายุ
ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
ทุกกลุ่มวัย เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่
มีพลัง ผ่านการมองภาพโครงสร้าง
อายุและเพศของประชากรในพื้นที่
จะนำไปสู่การวางแผนยุทธศาสตร์
พื้นที่ได้อย่างถูกต้องตรงกับ
สถานการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด
ซึ่งสามารถนำมาใช้วางแผนกำหนด
นโยบาย และออกแบบกิจกรรม
ที่ตอบโจทย์ความต้องการของ
ประชากรในแต่ละช่วงวัยได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ

แม้ว่าข้อมูลประชากรจะสามารถเข้าถึงได้ง่ายจาก
เว็บไซต์ของสำนักบริหารการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย
(2568) [3] แต่ในทางปฏิบัติพบว่า บุคลากรส่วนใหญ่ในองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความรู้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล
ดังกล่าว และขาดทักษะในการวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ข้อมูล
ให้สอดคล้องกับพื้นที่

ดังนั้น การส่งเสริมให้ อปท. เข้าถึงและใช้ข้อมูลประชากร
อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น ไม่เพียงแต่ช่วยให้ อปท.
สามารถวางแผนนโยบายประชากรได้ตรงจุดเท่านั้น แต่ยังช่วย
กำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร
ได้เหมาะสมยิ่งขึ้น อีกทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรใน อปท.
ยังเป็นการสร้าง **“นักวิจัยพื้นที่”** ที่สามารถใช้ข้อมูลใน
การบริหารจัดการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ
ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา

กลยุทธ์การเสริมสร้าง สมรรถนะบุคลากร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การศึกษานี้ได้จัดการฝึกอบรม
หลักสูตร “เสริมสร้างสมรรถนะบุคลากร
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการ
ใช้ข้อมูลประชากรเพื่อการเป็นสังคม
สูงวัยที่มีพลัง” ในวันที่ 23 มกราคม
พ.ศ. 2568 ณ ห้องประชุม 101 อาคาร
ประชาสังคมอุดมพัฒน์ มหาวิทยาลัย
มหิดล กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการอบรม
ได้แก่ ผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่ละ 2-3 คน ใน
พื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนาร่องใน
จังหวัดนครปฐม จำนวน 20 แห่ง

หลักสูตรการอบรม ประกอบด้วย
เนื้อหาในเรื่อง การสอนให้รู้จักข้อมูลจาก
สำนักบริหารการทะเบียน กระทรวง
มหาดไทย และการใช้ข้อมูลประชากร
สอนการใช้โปรแกรมพีระมิดประชากร และ
การฝึกปฏิบัติ การทดสอบการใช้โปรแกรม
การอ่านผลของโปรแกรม และการพิมพ์
รายงาน รวมถึงการแลกเปลี่ยนการนำ
โปรแกรมไปใช้ประโยชน์ในระดับพื้นที่
นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ
ประกาศนียบัตรเพื่อประกอบข้อมูลตัวชี้วัด
ในเรื่องการประเมินประสิทธิภาพของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การพัฒนาโปรแกรม พีระมิดประชากร (Population Pyramid Program - PPP)

โปรแกรม PPP พัฒนาขึ้นโดยใช้ Microsoft
Excel ที่มีความสามารถในการจัดการและวิเคราะห์
ข้อมูลในรูปแบบตาราง สามารถจัดทำพีระมิดประชากร
กราฟ แผนภูมิ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทีมวิจัยนำ
ข้อมูลประชากรจากทะเบียนราษฎร ของสำนักบริหาร
การทะเบียน กระทรวงมหาดไทย (2568) [3] ที่บริการ
ข้อมูลสถิติทางการทะเบียนผ่านเว็บไซต์ อปท. สามารถ
ดึงข้อมูลประชากรรายอายุและเพศมาใช้ได้โดยไม่เสีย
ค่าใช้จ่าย และจะเป็นการรายงาน ณ วันที่ 31 ธันวาคม
ของทุกปี ข้อมูลดังกล่าวจำแนกข้อมูลประชากรตาม
เพศและอายุ ทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ และ
ตำบล/แขวง ข้อมูลประชากรนี้เป็นปัจจุบันที่สุด

ส่วนประกอบ ของโปรแกรม PPP

ส่วนที่ 1 พหุมิติประชากรระดับตำบล

แสดงโครงสร้างอายุและเพศของประชากรในพื้นที่นั้น เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับโครงสร้างอายุและเพศในระดับประเทศ จังหวัด และอำเภอได้

ส่วนที่ 2 พหุมิติประชากรสูงอายุระดับตำบล

แสดงโครงสร้างอายุและเพศของประชากรสูงอายุในพื้นที่ โดยจะตัดภาพพหุมิติประชากรเฉพาะกลุ่มอายุของประชากรสูงอายุนำเสนอ นอกจากนี้ จะมีการนำเสนอผลสรุปจำนวนและร้อยละของประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จำแนกตามกลุ่มสูงอายุ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

ผู้สูงอายุวัยต้น
(60-69 ปี)

ผู้สูงอายุวัยกลาง
(70-79 ปี)

ผู้สูงอายุวัยปลาย
(80 ปีขึ้นไป)

รวมถึงการนำเสนอ “**ความเร็วการสูงวัย**” ของพื้นที่ โดยการคำนวณอัตราผู้สูงอายุของพื้นที่นั้นว่า พื้นที่นั้นมีสถานะการสูงวัยว่าอยู่ในสังคมสูงวัยระดับใด

- “**สังคมสูงวัย**” (aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7)
- “**สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์**” (complete-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 14)
- “**สังคมสูงวัยระดับสุดยอด**” (super-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20)

ส่วนที่ 3 ข้อมูลประชากรรายกลุ่มอายุและเพศ

โปรแกรมจะนำเสนอข้อมูลประชากรทั้งหมดของพื้นที่ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางที่แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรในพื้นที่ จำแนกตามกลุ่มอายุ และเพศ เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปเป็นฐานข้อมูลประชากรกลางปีในระดับตำบลของพื้นที่ได้

ข้อมูลประชากรระดับพื้นที่ ของโปรแกรมพีระมิดประชากร (PPP)

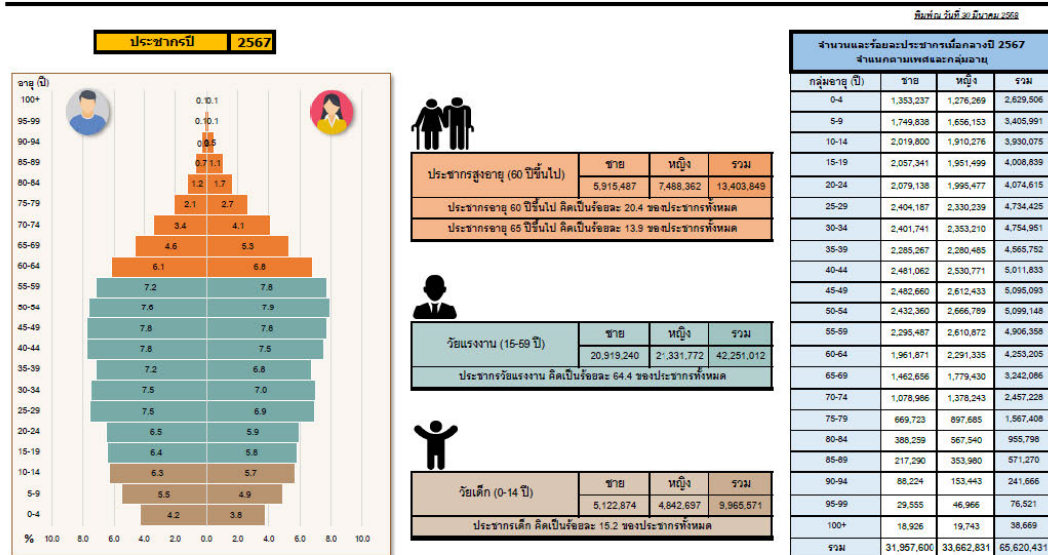
กระทรวงสาธารณสุข

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

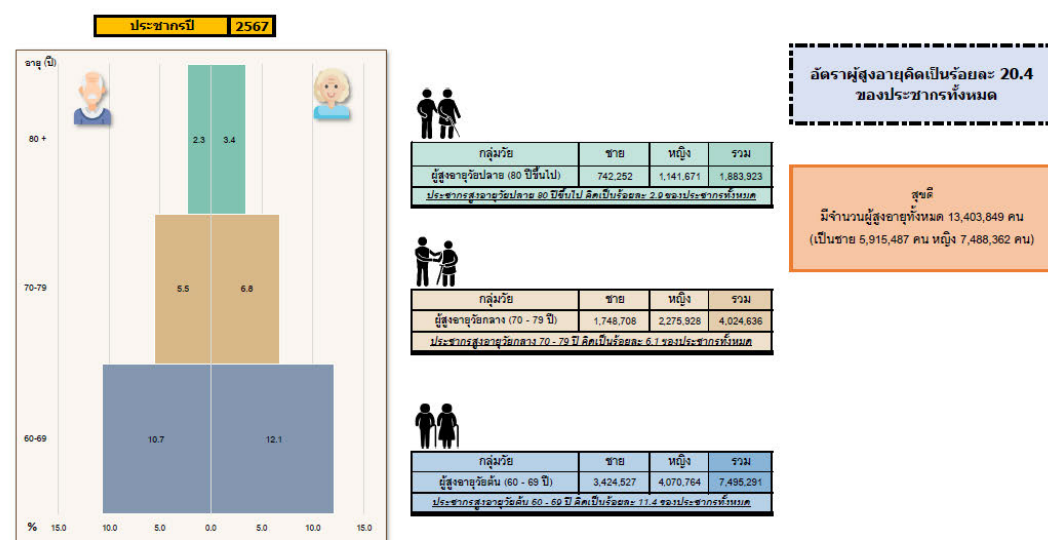
ข้อมูลประชากรที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร

สุขดี

อำเภอ นครชัยศรี จังหวัด นครปฐม

สุขดีเป็น สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว

โปรแกรมพีระมิดประชากร (Population Pyramid Program - PPP) - เวอร์ชัน 1.0

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

โครงการ "การวิจัยเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้ข้อมูลประชากรเพื่อการเป็นสังคมสูงวัยที่มีพลัง (Active Aging Society)"

999

รูป 1 ตัวอย่างรายงานผลข้อมูลประชากรในระดับพื้นที่ของโปรแกรม PPP

การใช้โปรแกรมพีระมิดประชากร (PPP) เพื่อประโยชน์ในระดับพื้นที่

การนำโปรแกรม PPP มาใช้กับท้องถิ่น ช่วยให้ อปท. เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในแต่ละกลุ่มวัยได้อย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การวางแผนและการจัดบริการที่ตอบโจทย์ความต้องการของประชากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีประโยชน์ดังนี้

1

เข้าใจโครงสร้างประชากรในพื้นที่

ช่วยให้ อปท. ทราบจำนวนและสัดส่วนของประชากรแต่ละวัย สามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนาเฉพาะกลุ่มได้ชัดเจน

2

วางแผนงบประมาณและบริการสังคมได้เหมาะสม

ทำให้สามารถจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรให้สอดคล้องกับกลุ่มประชากรที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น เด็ก เยาวชน วัยทำงาน หรือผู้สูงอายุ

3

รองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ข้อมูลประชากรช่วยคาดการณ์แนวโน้มประชากรในแต่ละกลุ่มวัย โดยใช้ข้อมูลจากโปรแกรม PPP เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการมองภาพอนาคต เช่น การลดลงของวัยแรงงาน หรือการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมรับมืออย่างมีแผนรองรับ

4

สนับสนุนนโยบายและการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

อปท. สามารถออกแบบนโยบายด้านสุขภาพ การศึกษา การพัฒนาอาชีพ และการฝึกอบรมให้ตรงกับความต้องการของประชากรแต่ละวัยได้อย่างตรงจุด

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อปท. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร โดยทำหน้าที่จัดสวัสดิการ ส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาสภาพแวดล้อม และสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งนี้ โปรแกรมพีระมิดประชากรจะช่วยให้ อปท. สามารถมองภาพโครงสร้างอายุและเพศของประชากรในพื้นที่ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และสามารถนำไปวางนโยบายที่เหมาะสมในการสร้างสังคมสูงวัยอย่างมีพลังและยั่งยืน

1

บรรจุโปรแกรมพีระมิดประชากรเป็นเครื่องมือมาตรฐานในการวางแผนประจำปีของ อปท. ส่งเสริมให้การวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรม PPP เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และแผนงบประมาณประจำปี โดยเริ่มนำร่องภายในปีแรกใน 30 อปท. และขยายสู่ 100 อปท. ภายใน 3 ปี

2

เชื่อมโยงข้อมูลโปรแกรมพีระมิดประชากรกับการประเมินผลและตัวชี้วัดของ อปท. ผนวกผลผลการวิเคราะห์โครงสร้างประชากรจากโปรแกรม PPP เข้ากับตัวชี้วัดการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวชี้วัดทางด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยพัฒนาระบบตัวชี้วัดรวมภายใน 1 ปี และนำไปใช้จริงในปีที่ 2

3

พัฒนา platform การเรียนรู้ระดับประเทศสำหรับบุคลากร อปท. จัดทำหลักสูตรออนไลน์และอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิเคราะห์โปรแกรม PPP การวางแผนเชิงประชากร และการสื่อสารข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ โดยพัฒนา platform และเริ่มหลักสูตรนำร่องภายใน 1 ปี และจัดการอบรมอย่างต่อเนื่องในปีถัดไป

4

ส่งเสริมการสร้างทีม “นักวิจัยท้องถิ่น”

คัดเลือกและอบรมบุคลากรใน อปท. ให้เป็นนักวิจัยท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญในการใช้และแปลผลโปรแกรม PPP เพื่อสนับสนุนงานวางแผนและนโยบายในพื้นที่ โดยเริ่มสร้างเครือข่ายนักวิเคราะห์ท้องถิ่นใน 5 จังหวัดนำร่องภายใน 1 ปี และขยายระดับภูมิภาคในปีที่ 2

5

สนับสนุนงบประมาณแบบมีเป้าหมาย

ปรับกลไกการจัดสรรงบประมาณของ อปท. ให้สัมพันธ์กับโครงสร้างประชากรในพื้นที่ เช่น วัยสูงอายุหรือวัยแรงงาน โดยทดลองกลไกในพื้นที่นำร่องภายในปีงบประมาณถัดไป และขยายให้ครอบคลุมอย่างน้อย 50 อปท. ภายใน 3 ปี

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้ข้อมูลประชากรเพื่อการเป็นสังคมสูงวัยที่มีพลัง (active aging society)” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

อ้างอิง

1. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์; 2567.
2. World Health Organization. Active Ageing A Policy Framework. Spain: Madrid; 2002.
3. สำนักบริหารการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย. สถิติการบริการด้านการทะเบียนราษฎร; 2568 [เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก: <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>.

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ศศ. ดร.ศุทธิดา ชวนวัน Email: sutthida.chu@mahidol.ac.th
แหล่งทุน: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)